

Akopian V. G. Problems of development and implementation of environmental standards of personality life.

In the article the problems of development and implementation of environmental standards based on life personality ekopotential law, which is updated.

Keywords: social changes, environmental law, environmental security, identity.

Загарницька І. І.

КОМУНІКАТИВНИЙ ВИКЛИК ДИТИНСТВУ

У статті комунікативний виклик сучасному дитинству розглядається з огляду на необхідність раннього засвоєння іноземних мов.

Ключові поняття: дитинство, мова, спілкування, комунікація.

На нашу думку, ще одним важливим наслідком глобалізації є комунікативний виклик дитинству й необхідність засвоєння однієї-двох іноземних мов. Особливостями сучасного полікультурного простору є не тільки спілкування й створення умов для забезпечення його відкритості, а й свідоме використання цієї відкритості у процесах міграції і долання економічних та політичних бар'єрів тощо. У такій ситуації формується реальне підґрунтя для зближення представників різних етносів і націй до такої міри, що значення міждержавних кордонів обмежується їхньою символічною функцією. Однак ефективне зближення є неможливим без відповідного розвитку мов, взаємно зрозумілих для представників різних культурних просторів.

Це є надзвичайно важливим не тільки на світовому рівні, а й на рівні однієї країни, якщо навіть у рамках її державних кордонів сформований полікультурний і полімовний простір – як, скажімо, в Росії чи Україні. Як показує у своєму дослідженні А. Шогенов, полікультурний простір освіти повинен охоплювати три взаємопов'язані компоненти: вивчення рідної мови, культурної спадщини свого народу як умови самоідентифікації дитини як представника тієї чи іншої етнічної та національної культур; вивчення мов і культур сусідніх народів як засіб для спілкування й обміну інформацією, для провадження конструктивного діалогу з етнокультурним оточенням; оволодіння універсальними культурними мовами свого часу, адже саме оволодіння універсальними мовами культури забезпечує залучення зростаючої особистості в цивілізаційні процеси, що ґрунтуються на національних і загальнолюдських

цінностях [8, 21].

Конструктивними для врахування в реалізації мовних стратегій є ідеї про розвиток білінгвізму в країнах, де справді для цього є соціально-політичні та історико-культурні передумови. Білінгвізм дає багато переваг. В. Третьяков наступним чином зображує можливі переваги білінгвізму (білорусько-російського) для Білорусі: “Не прагнення “перевести” все населення на Мову (білоруську), тим більше “не змусити говорити білоруською” має бути стратегічним завданням, а збереження і розвиток реального білінгвізму – як фактора, що сприяє розширенню міжмовних контактів, партнерських, ділових, особистісних взаємовідносин з представниками інших національностей. Знання цих двох слов’янських мов робить “своїми” перш за все українську, польську і словацьку мови, а потім чеську, болгарську, словенську, сербохорватську, після чого самі собою виникають передумови для нашого “входження в Європу” [7].

Питання мови в полікультурному просторі має певну специфіку для пострадянських країн – адже спілкування їхніх представників між собою є більш-менш легким у зв’язку з тим, що значна частина населення досить добре володіє російською. Певною мірою полегшеним є й наше спілкування з представниками Польщі та інших країн Східної Європи. Однак для виходу за ці межі і гідної самопрезентації в просторі Західної Європи, американських континентів, країн Азії в умовах відкритості і полікультурності надзвичайно зростає значення так званих світових мов, мов міжнаціонального спілкування.

Однак, указуючи на деякі спрощення міжнаціонального спілкування, доступні українцям через знайомство із російською мовою, слід зазначити і про зворотний бік медалі. Адже, як влучно підкреслює В. Бех, це створює додаткові виклики для нас в епоху глобалізації та інформатизації: “ми навіть не встигли розірвати пуповину з російською мовою і довести рідну мову до кришталево чистого звучання, як загальнопланетарний потік соціального життя підготував нам нове випробування, оскільки ми стикаємось з новим “ворогом” – англійською мовою, що швидко оволодіває народами і континентами. Вона робить це завдяки тому, що супроводжує широкомасштабну комп’ютеризацію (глобалізацію) сучасного соціального світу. Схоже, що новий виток соціального життя в онтологічній основі своїй ґрунтується на загальноновизнаній семантиці англійської мови” [3, 7].

Мова виконує консолідаційні функції щодо спільноти, яка її вживає – і ці її функції особливо важливі для молоді держави-нації.

Причини цього лежать у двох площинах. З одного боку, у зв'язку з її молодістю, з другого – через те, що в основі новоутвореної національної спільноти часто не лежить кровний зв'язок, що актуалізує потребу в інших чинниках і механізмах консолідації. Прочитуємо П. Бурдьє: “...лише тоді, коли у зв'язку з формуванням нації – абстрактної групи, об'єднаної спільністю правових основ, – складаються нові узуси і виникають нові функції, з'являється потреба в стандартній мові, безособовій і анонімній, як офіційні функції, які вона має виконувати, тоді виникає і потреба в нормалізації продуктів, породжених мовними габітусами” [4].

Важко не погодитись із тим, що мова – стандартна, легітимізована мова – постає важливим фактором розвитку загальнонаціональної політичної свідомості і, відповідно, саморозгортання політичної нації. Державний статус мови є одним із найбільш важливих виявів національного самоствердження. Значення її збільшується ще й завдяки тому, що через державну мову можливий ефективний коригуючий вплив на процес самоформування політичної складової суспільної свідомості. Мова здатна стати тією резонансною точкою, через яку, по-перше, можна ініціювати послаблення ентропійних характеристик політичної свідомості всієї нації, а по-друге, – виокремитись зі світової маси [5, 303]. Можливо, саме через це мова завжди була предметом суперечностей і розігрувалася у ході національно-визвольного руху.

Мова – носій культури, і саме тому важко не підтримати думку А. Шогенова, що в системі полікультурної освіти мовам як носіям культури належить провідна роль. При цьому сутністю полікультурної освіти дослідник вважає знання мов як носіїв інформації у специфічним чином визначеній етно- і соціокультурній оболонці. На тлі цього автор говорить і про універсальну освіту, сутністю якої вважає володіння мовами в ролі знакових систем, де головним елементом є “інтерпретація текстів, досягнення різних рівнів і форм розуміння інформації, що можливе лише в результаті “перекладу” текстів з однієї мови на іншу, причому “мовою” з позиції універсального знання відкриваються різноманітні знакові системи: природне (усне) мовлення; нормативна (письмова мова, ділова й літературна мова); формальна (наприклад – математика й мови програмування); галузева (мови мистецтва, музика, сленги й жаргони тощо)” [8, 21].

Зрештою, як показує дослідник, в умовах полікультурності мовна стратегія стає найважливішим аспектом освітньої стратегії. Водночас мовна стратегія стає і аспектом гуманітаризації освіти (слід додати: і її

гуманізації також), тобто вона нерозривно пов'язана з культуродіалогічною і культуротвочою орієнтацією дитини.

Цікаво підкреслити, що в умовах формування й розвитку полікультурного простору Європи й світу відбувається певне зміщення пріоритетів у виконанні мовою її функцій: на тлі традиційних функцій передачі інформації, організації життєдіяльності спільноти, освіти і виховання молодого покоління, розвитку духовності і формування за посередництвом всього цього самодостатньої особистості з певними компетенціями – все більшого значення набуває функція консолідації. Причому вона включає не тільки єднання окремих людей в їх спілкуванні, а й єднання етносів, народів і націй. Це відбувається, з одного боку, за рахунок формування групової, етнічної, національної тощо ідентичностей, з другого – за рахунок забезпечення колообігу інформації виконується функція саморегуляції спільноти. І в умовах, коли локальні національні та етнічні спільноти зближуються і за певними параметрами об'єднуються в загальносвітовий організм, для забезпечення саморегуляції останнього необхідне поширення зрозумілих більшості населення загальносвітових мов.

Націленість на поширення знання провідних (світових) мов є невід'ємною рисою освіти актуальної – тобто такої, що відповідає нагальним тенденціям світового розвитку і національної потреби інтеграції в його генеральну лінію якомога далі від периферії. Отже, достатня увага до вивчення світових мов може бути необхідною умовою становлення освіти нового типу, яка відповіла б потребам розвитку і самореалізації людини в нових соціокультурних ситуаціях. Знання світових мов, так само як і знання якомога більшої кількості будь-яких іноземних мов, в сучасному світі є необхідною передумовою встановлення і плідного розгортання економічних, політичних, культурних і особистих контактів. Воно так само необхідно і для формування висококваліфікованого фахівця незалежно від його професійної галузі, який був би конкурентоспроможним на загальноєвропейському і загальносвітовому ринку праці. Для виконання всіх цих завдань потрібні ефективні мовні стратегії, націлені на співзвучне і узгоджене вивчення мов національного, міжнаціонального і міждержавного спілкування. На такому підґрунті стане можливою справжня, а не декларативна інтеграція українського соціуму до європейського та загальносвітового соціально-економічного, політичного, культурного, інформаційного просторів, до спільного ринку праці і системи освіти та ін. Тому актуальні мовні стратегії покликані навчити дитину використовувати іноземну мову як інструмент міжкультурного спілкування і провадження

неконфронтаційного діалогу культур і цивілізацій.

Говорячи про актуальність вивчення світових мов у полікультурному просторі, доцільно згадати і про символічне значення мови, яке особливо актуалізується в трансформаційні періоди соціального розвитку (посилення глобалізаційних тенденцій якраз можна віднести до такого трансформаційного часу – це є перехід від локальної самодостатності до глобальної взаємозалежності і взаємодоповнюваності). Про символічне значення мови в епохи соціальних трансформацій цікаво пише Л. Бевзенко, вказуючи, що в такі періоди мова має не тільки і не стільки лексичне, скільки символічне значення. Якщо в ситуації відносної стійкості системи, коли стабілізаційні характеристики переважають, мовні межі можуть розмиватися, то в нестійкій, перехідній ситуації становлення соціуму під час пошуку засобів її зміцнення символіка набуває дуже важливого значення. І взагалі “на рівні суспільства як політичного утворення мова не є лише засобом спілкування, а виконує функцію вибудовування символічних меж, стаючи ініціюючою перешкодою для того, хто хоче ці межі подолати і жити в цьому суспільстві” [2, 383-384].

Фахівці доводять, що двомовне навчання має багато переваг перед одномовним, а саме [6, 117]:

– інтелектуальну – дослідження показують, що знання більше ніж однієї мови поліпшує розумові здібності людини, сприяє розумовій гнучкості, формує навички з розв’язання математичних завдань, викладення світоглядних, теоретичних позицій;

– освітню – успішне вивчення хоча б однієї іноземної мови (наприклад англійської) сприяє розвитку компетентності в рідній мові та поліпшує результативність навчання інших немовних предметів, що підвищує рівень успішності загалом;

– особистісну – рідна мова допомагає у вивченні культурної спадщини свого народу, а друга – ознайомленню з культурними, науковими та технічними досягненнями інших народів світу;

– соціальну – іншомовна компетентність, сформована з дитинства, є запорукою полегшення інтеграції молодої людини в європейське та світове суспільство;

– економічну – в сучасному світі постійно зростає потреба в працівниках, здатних використовувати в своїй професійній діяльності кілька мов.

Можна стверджувати, що закріплення за деякими мовами статусу “світових”, або “мов міжнародного спілкування”, не є штучним – до цього спонукали відповідні процеси в різних галузях суспільної

життєдіяльності. Важко не погодитись із Н. Базиляк, що сьогодні англійська мова стає головною у сфері науки, особливо в точних і природознавчих науках – на користь чого свідчить, наприклад, те, що організатори міжнародних наукових конгресів фактично відмовляються від послуг синхронних перекладачів. Аналогічні процеси відбуваються в міжнародному бізнесі: англійська стає не тільки мовою спілкування бізнесменів з різних країн, але і внутрішньою мовою переважної більшості транснаціональних корпорацій, у тому числі багатьох таких, первинне походження яких не є англійським або американським. Англійська мова в обов'язковому порядку використовується в управлінні повітряним сполученням, практично безальтернативно – у сфері туризму, вона домінує в Інтернеті, дає більшу частину термінології і скорочень, які використовуються в банківському бізнесі, в техніці, зокрема комп'ютерній, у сфері зв'язку [1, 117].

На думку Н. Нікольської, для успішного формування навичок володіння іноземною мовою має важливе значення раннє навчання дітей у двомовних школах. Зважаючи на гостроту проблем двомовності та багатомовності в суспільстві, навчальні заклади Європи починають з того, що готують родину до навчання дитини у двомовній школі – проводять так звану мовну інспекцію: батькам пропонують відповісти на запитання анкети, щоб визначити мовне середовище дитини, її готовність до вивчення кількох предметів другою мовою, і якщо ця мова для дитини маловживана, пропонують скласти усний чи письмовий (відповідно до віку) тест на знання англійської мови. Залежно від рівня обізнаності дитини, вчителі разом з батьками визначають спосіб вивчення мови. За результатами аналізу масового тестування майбутніх школярів та анкетування їхніх батьків школи наймають викладачів, здатних забезпечити навчання на належному рівні [6, 118-119].

Щодо України, то якщо донедавна педагогічна наука та школи країни розглядали вивчення іноземних мов як засіб створення умов для усвідомлення відмінностей у рідній та іншомовній культурі, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, формування навичок іншомовної міжкультурної комунікації та готовності до діалогу, то нині у зв'язку з активною інтеграцією України в європейські структури завдання ускладнилося, а саме: набуває більшої популярності вивчення навчальних дисциплін – точних та природничих – за допомогою іноземної мови. Як свідчить європейський досвід, завдяки цьому значно підвищиться конкурентоспроможність і соціальна адаптованість випускників навчальних закладів на європейському ринку праці; вони стануть

терпимішими до представників інших культур та національностей.

Таким чином, засвоєння дитиною двох або більше мов – це необхідність, що активно впроваджується у життя, адже в усьому світі знання більше ніж однієї мови є нормою, а не винятком (майже дві третини населення світу двомовне й постійно користується у навчанні та спілкуванні двома та більше мовами), адже виклики сучасного світу потребують розв'язання проблем взаєморозуміння, вільного доступу до джерел інформації в умовах глобалізації світового співтовариства.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. *Базиляк Н.* Мовні стратегії в полікультурному просторі // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 113-118.
2. *Бевзенко Л. Д.* Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма возможности социальных интерпретаций. – К. : Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
3. *Бех І. Д.* Виховання особистості: Сходження до духовності. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
4. *Бурдые П.* О производстве и воспроизводстве легитимного языка [Электронный ресурс]. □ Режим доступа : <http://www.strana-oz.ru/?numid=23&articl=1040#113>.
5. *Нестеренко О. Г.* Українська політична нація: самоорганізаційні засади становлення. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 360 с.
6. *Нікольська Н.В.* Двомовність у європейській освіті: історія і сучасність // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 3 (8). – С. 110-121.
7. *Третьяков В. Н.* Реальный билингвизм: и мова, и язык [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://inteltech.iatp.by/mova_strateg.html.
8. *Шогенов А. А.* Интеграционные процесом как фактор развития образовательного пространства поликультурного региона : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Институт теории и истории педагогики РАО. – М., 2007. – 45 с.

Загарницкая И. И. Коммуникативный вызов детству.

В статье коммуникативный вызов современному детству рассматривается с учетом необходимости раннего усвоения иностранных языков.

Ключевые понятия: детство, речь, общение, коммуникация.

Zagarnitska I. I. The communicative challenge childhood.

In the article communicative challenge modern childhood is considered taking into account the need for early learning of foreign languages.

Keywords: childhood, speech, communication, communication.